पञ्चमो पाठो ।

सुखवग्गो ।

‘धम्मपद’ हा ‘सुत्तपिटक-खुद्दकनिकाया’तील दुसरा ग्रंथ आहे. सर्वांत लोकप्रिय आणि महत्त्वाचा ग्रंथ म्हणून ‘धम्मपद’ जगप्रसिद्ध आहे. २६ वग्गांमध्ये विभागलेला व ४२३ गाथा असणाऱ्या धम्मपदामध्ये सोप्या भाषेत बुद्धांची शिकवण सांगितली आहे. वेगवेगळ्या विषयांनुसार असणाऱ्या ह्या गाथा खूपच अनुभव देणाऱ्या व रोजच्या जीवनाशी निगडित आहेत.

प्रस्तुत पद्यपाठात सुख कशाला म्हणावे, दुक्खातून बाहेर कसे पडावे व सुखाने कसे जगावे हे सांगितले आहे.

सुसुखं वत जीवाम, वेरिनेसु अवेरिनो ।
वेरिनेसु मनुस्सेसु, विहराम अवेरिनो ॥१॥

सुसुखं वत जीवाम, आतुरेसु अनातुरा ।
आतुरेसु मनुस्सेसु, विहराम अनातुरा ॥२॥

ससुखं वत जीवाम, उस्सुकेसु अनुस्सुका ।
उस्सुकेसु मनस्सेसु, विहराम, अनुस्सुका ॥३॥

सुसुखं वत जीवाम, येसं नो नत्थि किञ्चनं ।
पीतीभक्खा भविस्साम, देवा आभस्सरा यथा ॥४॥

जयं वेरं पसवति, दुक्खं सेति पराजितो ।
उपसन्तो सुखं सेति, हित्वा जयपराजयं ॥५॥

नत्थि रागसमो अग्गि, नत्थि दोससमो कलि ।
नत्थि खन्धसमा दुक्खा, नत्थि सन्तिपरं सुखं ॥६॥

जिधच्छा परमा रोगा, सङ्खार परमा दुखा ।
एतं ञत्वा यथाभूतं, निब्बानं परमं सुखं ॥७॥

आरोग्यपरमा लाभा, सन्तुट्ठिपरमं धनं ।
विस्सासपरमा ञाति, निब्बान परमं सुखं ॥८॥

पविवेकरसं पित्वा, रसं उपसमस्स च ।
निद्दरो होति निप्पापो, धम्मपीतिरसं पिवं ॥९॥

साहु दस्सनमरियानं, सन्निवासो सदा सुखो ।
अदस्सनेन बालानं, निच्चमेव सुखी सिया ॥१०॥

बालसङ्गातचारी हि, दिघमद्धान सोचति ।

दुक्खो बालेहि संवासो, अमित्तेनेव सब्बदा ॥

धीरो च सुखसंवासो, ञातीनं व समागमो ॥११॥

तस्मा हि - धीरं ञ्च पञ्ञ ञ्च बहुस्सुतञ्च, धीरञ्हसीलं वतवन्तमरियं ।

तं तादिसं सप्पुरिसं सुमेधं, भजेथ नक्खत्तपथं व चन्दिमा ॥१२॥

(संदर्भग्रंथ - धम्मपद, सुखवग्गो)

सद्दत्थ (शब्दार्थ)

वत (अ.) - निश्चयाने
नत्थिकिञ्चनं (वि.) - ज्याच्या जवळ काही नाही
देवा आभस्सरा (वि.) - सत्पुरुषांसारखे प्रकाशमान
कलि (पुं.) - पाप, दुर्भाग्य
यथाभुतं (वि.) - यथार्थ, जसे आहे तसे
निद्दरो (वि.) - निर्भय
अमित्त (नपुं.) - शत्रू
धोरञ्हसीलं (वि.) - शीलवान, शीलाची धुरा वाहणारा
भज (क्रि.) - अनुसरतो
आतुर (वि.) - रोगी, रुग्ण
पीतिभक्खा (वि.) - प्रसन्नता हाच आहार
उपसन्तो (पुं.) - शांत; ज्याने आपला लोभ, दोष, अज्ञान दूर केले आहे असा
ञाति (स्त्री.) - नातेवाईक
सङ्गतचारी (वि.) - शत्रू
बहुस्सुत (वि.) - बहुश्रुत, खूप धम्म ऐकलेला
वतवन्तु (वि.) - व्रताचे पालन करणारा

अभ्यास

१. खालील प्रश्नांची मराठीमध्ये उत्तरे लिहा.

(१) पाठाच्या आधारे सुख म्हणजे काय - स्पष्ट करा.

(२) निर्वाणाला सर्वांत मोठे सुख का म्हटले आहे ?

(३) जयपराजयाचा विचार सोडलेली व्यक्ती कशी असते ?

टिपणे

- खरे सुख व खरे दुःख कोणते आहे, ते समजावून सांगणे.
- सुखाचा व दुःखाचा परिचय करून सत्पुरुष बनावे.

★★★